

För 75 år sedan avslutades Andra världskriget med Japans ovillkorliga kapitulation i Tokyo-bukten, ombord på slagskeppet USS Missouri, den 2 september 1945 när the General of the Army Douglas MacArthur, Fleet Admiral Chester W Nimitz samt åtta representanter för övriga allierade tar emot kapitulationen från den Japanske utrikesministern Mamoru Shigemitsu och chefen för imperiets generalstab, general Yoshijiro Umezu. Mer om detta skådespel på sida 3.

För 75 år sedan i Tokyobukten

I detta nummer bl.a.

Ledare 75 år sedan Vk 2 tog slut sida 3.

Mer om japans kapitulation i Tokyobukten 2 september 1945 sida 3.

Kent Nordström berättar vidare om slaget om Atlanten. Radar och radarmotmedel, sida 4-6 och 9

Jan Eric Knutas forskar om amiralen Sjöhielm sida 7-9

Akt slag! Redaktör Dahls Rapport från hjärnan sida 9

Damklubben Bojen sida 10

Coronahantering i Marinstugan sida 10

Medlemsinformation sida 11

Kjell Jönsson Halmstad har lämnat oss sida 11

Stena Line åter på banan annons sida 12

**FLOTTANS MÄN
GÖTEBORG**

Örlogsvägen 6
426 71 Västra Frölunda
Tel. 031-29 07 23

Hemsida:
www.flottansman.se/goteborg

E-post:
flottansmangoteborg@telia.com

Postgirokonton: 4 47 48-2
Bankgironummer: 470-3526

Organisationsnummer:
857200-4284

**PEJLINGAR
N:3 september 2020**

Utgivare/Ägare:
Ansvarig utgivare och red:
Medhjälpare
Distribution:
Manusadress:
Sista manusdag nr. 4/2020
Planerade utgivning:
Årsprenumeration:

Lösnummerpris:
Trycks hos:

ORDFÖRANDEN HAR ORDET

Kamrater!

Det är Er ordförande bakom masken - det är inte en vacker syn men ibland nödvändig. Jag har den inte på-tagen i hemmet, normalt, men här som en erinran om det läge vi, nationen och världen befinner sig i.

Förhoppningen om en snabb återgång till det normala har vi redan konstaterat inte blir fallet. Vi får dock hoppas att landets befolkning inte bär sig åt på ett kor-

kat sätt utan försöker minska riskerna genom ett an-svarsfull sätt. Vad mer finns att säga? Jo, vi har ju inte haft någon orga-niserad verksamhet i Marinstugan sedan mitten av mars. För en del medlemmar har ändå onsdags- och söndagsförmiddagarna inneburit att man träffats i och vid stugan på ett betryggande sätt och genomfört en viss samvaro med samtal och resonemang. Vår tyngre verksamhet som föredrag vid klubbafnarna är tills vidare inställda. Inget Söndagsöppet för allmänheten och i övrigt har endast visst underhåll och smärre åtgär-der såväl i stugan som utomhus (målning, gräsklippning, mindre repa-rationer och liknande) genomförts. Den gamla luftvärmepumpen hade tyvärr tjänat ut och en ny har installerats med ett gott resultat som följd. Avslutningsvis kan jag nämna att vi tar oss igenom pandemin och hop-pas att kunna ha en begränsad verksamhet i stugan i en nära framtid. Vi tar nu en månad i taget och beslutar efter hand om några lättnader kan bli aktuella. Vi skulle ju gärna se att de föredrag som är planerade skulle kunna genomföras med färre närvarande och utan förtäring. Vi får se vad som blir möjligt. Det är trist att inte kunna ge Er några positiva sig-naler. Att man från och med oktober kan vara upp till 500 vid idrottstäv-lingar kommer inte att ge någon positiv inverkan för vår verksamhet.

En positiv händelse är dock att vi blivit bidragsgodkända inom Göte-borgs Stad. Detta bör på sikt kunna förbättra vår ekonomi. Vi kan t.ex. söka investeringsbidrag för nödvändig renovering av toalett och pentry!

Vad beträffar Corona och Marinstugan så finns ett tillägg på sida 10.

Vi hoppas på en bättre tingens ordning under hösten men är beredda på ytterligare en tid av stora begränsningar, Ta hand om Er, håll avstånd och håll ut!

/Lars-Erik Uhlegård/Ordförande

Bilden på förstasidan från slagskeppet USS Missouri i Tokyobukten den 2 sep-tember 1945. Bilden visar platsen inför kapitulationen invid torn 2 om SB med om-fattande delegationer av höga militärer från the Allied Powers samt en stor del av slagskeppets egen besättning och japanska delegationen om tio personer. De två viktigaste var Japans Utrikesminister och Japanska imperiets Generalstabschef som var japans undertecknare av kapitulationen klockan 09.08 lokal Tokyotid. Se sida 3.
Foto: US Navy official. US Archives, released on Internet.

**6:e ÅRGÅNGEN SOM POSTTIDNING EFTER NAMNÄNDRING 2015
PEJLINGAR startade som ett medlemsblad med namnet PEJLING 1978**

Kamratföreningen FLOTTANS MÄN. Lokalföreningen i Göteborg,
Lars-Erik Uhlegård / 0723-97 21 86 / lars-erik@uhlegard.se
Karl Harry Dahl / 0706-91 32 42 / harry.dahl@telia.com
FM-medlemmar och "Bojor" samt vissa militära instanser och andra organisationer
Flottans Män, adress: se ovan till vänster / e-post till redaktör
Måndagen den 23 november 2020
December 2020 (före julhelgen)
För FM-medlemmar utanför FM Göteborg 100:-/år (4 nummer)
För icke medlemmar i Flottans Män 150:-/år (4 nummer)
För icke medlemmar i Flottans Män 50:-
Sandstens Tryckeri AB Västra Frölunda

LEDARE

Kamrater!

Det är idag, när detta skrivs (den 2/9 2020), 75 år på dagen sedan andra världskriget formellt avslutades genom Japans villkorslösa kapitulation till USA och dess allierade. Japanerna som borde ha insett det hopplösa i fortsatt krig efter mitten av 1944 visade inga tecken på att ge upp innan två atombomber fällts, över Hiroshima och Nagasaki, och att den japanske kejsaren, Hirohito, gett regeringen tillstånd att gå med på USAs krav. I anslutning till att Japans läge blivit allt omöjligare och atombomben använts beslöt Stalin att Sovjet skulle sätta in mycket stora styrkor mot de japanska trupperna i Manchuriet, Kina och Korea för att ta för sig av så mycket land som möjligt. I absoluta slutskedet intog sovjetiska trupper även ett antal öar norr om Hokkaido (sydligaste Kurilerna) som alltid varit japanska. Beträffande de sovjetiska erövringarna i slutskedet av kriget (Norra Korea, Manchuriet och delar av Kina) så överlämnades de som inte tidigare tillhört Ryssland eller Sovjetunionen till de nya kommunistiska regimerna (Kina och kommunister i norra Korea) efter hand som läget stabiliserades i slutet av 40-talet. Detta blev i sin

tur inledningen till Koreakriget 1950-1952 samt Kalla kriget. Det var samma metod som Stalin tillämpade i Östeuropa efter andra världskrigets slut.

Vad har vi då lärt oss under dessa 75 år?

Inga fler krig? Fredliga och stabila regimer som hjälper till med världens alla problem? Ett väl fungerande FN att luta sig mot kanske?

Nej tyvärr har inte mycket av förhoppningarna infriats efter Andra Världskrigets slut. Det kalla kriget med terrorbalansen har gjort att kärnvapen inte använts sedan Nagasaki den 9 augusti 1945. Men vem vet när stater som Nordkorea, Iran, Pakistan, Indien, Israel och kanske några till som har kärnvapen (utöver USA, Ryssland, Storbritannien, Frankrike och Kina) är beredda att slå till. Terrorrörelser står ju i kö för att komma över en eller annan kärnladdning och kanske bärarketer. Obeklagliga risker och katastrofala framtidsutsikter om inte världens nationer tar sig samman och säkerställer att ytterligare spridning av kärnvapen hindras samt att skurkstater som Nordkorea och Iran får klart för sig att deras överlevnad står på spel.

Ett starkt svenskt, nordiskt och EU-försvar samt Nato är nog Din bästa huvudkudde! /L-E U

Sjuttiofem år sedan Andra Världskrigets slut!

Bilden på framsidan av detta nummer visar platsen för kapitulationen ombord på världens modernaste och kraftfullaste slagskepp, USS Missouri kallad "Mighty Mo eller Big Mo" i USAs slagskeppskretsar. Kring slagskeppet fanns mängder av amerikanska, brittiska och andra allierade fartyg, ett tusental flygplan flög i formationer över bukten och allt gjordes för att skapa ett för japan tydligt scenario att de allierade var oöverbinnerliga oavsett atombomber /L-E U.

Bilderna här intill är från kapitulationsceremonin ombord:

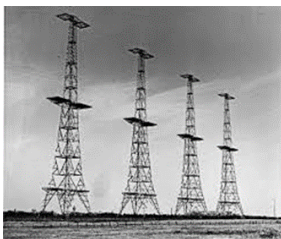
- 1 - Den japanska delegationen (tio man) inkl. två tolkar.
- 2 - Den japanske utrikesministern Mamoru Shigemitsu undertecknar kapitulationen för imperiet och kejsaren.
- 3 - Den japanske chefen för imperiets generalstab general Yoshijiro Umezu undertecknar för alla imperiets stridskrafter.
- 4 - Femstjärnige USA-generalen och Filippinske Fältmarskalken Douglas MacArthur tar emot den villkorslösa kapitulationen för de samlade allierade stridskrafterna.
- 5 - Chefen för United States Pacific Theatre, Fleet Admiral Chester W Nimitz, undertecknar dokumenten för USA.

Samtliga bilder är officiella bilder från fotografier inom US Navy och tillhör United States Archives tillgängligt på Internet och får användas av alla.

Kent Nordström berättar

Något om radar och radar-motmedel under Slaget om Atlanten

Många förknippar nog radar med en teknisk innovation, som såg dagens ljus under slutet av 1930-talet i form av den omfattande kedja av stora radaranläggningar i det brittiska luftförsvaret som framgår av bilden, den så kallade Chain Home (CH). Men radar är betydligt äldre än så.

I slutet av 1800-talet visade den tyske fysikern *Heinrich Hertz* att utsända radiovågor reflekterades tillbaka då de träffade ett metalliskt föremål. I början av 1900-talet tog den tyske fysikern *Christian Huilmeyer* patent på en utrustning för att undvika kollisioner till sjöss vid nedsatt sikt – den första materialiseringen av radar. Denna utrustning arbetade enligt den princip Hertz hade visat men lösningen förklarades ointressant av den kejserliga tyska flottan efter en demonstration på grund av att radarräckvidden endast var någon enstaka kilometer.

Vad som emellertid hände i mitten och slutet av 1930-talet var ett ökande intresse för radar med militära tillämpningar mot bakgrund av den militärpolitiska osäkerheten och den tilltagande krigsrisk i Europa. Utveckling och produktion av radar skedde i många länder, bland annat i USA, Storbritannien, Frankrike och Tyskland. Även i Sverige förekom utveckling av radar men detta skedde först under andra världskriget. Mest känt är nog den radartechniska utveckling som skedde i Storbritannien och texten nedan visar några axplock från utvecklingen i Storbritannien och Tyskland med koppling till sjökriget på Atlanten.

I min artikel om *Slaget om Atlanten* i *Pejlingar* nr. 2/2020 gav jag en kort återblick över sjökriget 1939-1945 och visade att allt färre handelsfartyg sänktes av tyska ubåtar från årsskiftet 1942-1943 samtidigt som antalet sänkta tyska ubåtar ökade markant från ungefär denna tidpunkt och fram till krigets slut. En av flera anledningar till detta var utan tvekan de allierades alltmer ökande materiella tillgångar inklusive tillgången till radarlösningar, som användes av både eskortfartyg och flygplan för att upptäcka och bekämpa tyska ubåtar.

Den första brittiska radarn för upptäckt av ubåtar fanns på brittiska flygplan och hade beteckningen ASV (*Anti Surface Vessel*). Den opererade i likhet med många tidiga radarlösningar med lång våglängd på det så kallade VHF-bandet (*Very High Frequency*, våglängder mellan 1 och 10 m). Anledningen till användning av denna långa våglängd berodde uteslutande på att lämpliga komponenter för att tillverka radar med kortare våglängder ännu inte fanns tillgäng-

liga. även om man tidigt förstod att kortare våglängder – centimetervågor, som ofta används i moderna radar-system – hade varit att föredra. Innebörden av meter-våglängd var att utrustningarna blev skrymmande och otympliga inte minst avseende på radarantennerna.

Uteffekten var begränsad på grund av att kraftfulla effektalstrande komponenter saknades. Detta sammantaget gav måttliga räckvidder mot ubåtar, typiskt cirka 5 km mot ubåt i ytläge och 1-2 km mot ubåtens periskop. Trots dessa tidiga begränsningar åstadkom de allierades flygplan hyggliga resultat, som succesivt förbättrades när ASV-radarn erhöill allt bättre prestanda. Att det ökande antalet sänkningar av ubåtar var besvärande för den tyska ubåtsledningen blev uppenbart eftersom en utrustning för att varna för allierad radarsändning på metervågsbandet infördes på tyska ubåtar med början 1941. Bilden nedan visar en ASV metervågsradar av andra generationen med separerade sändnings- och mot mottagningsantennerna monterade på ett brittiskt flygplan.

Antennen för sändning är monterad på flygkroppens ovan-sida medan mottagningsantennerna finns på flygkroppens sidor. Radarn sände ut sin energi åt sidorna. Upptäckt av objekt på havet kunde alltså med de tidigare ASV-lösningarna inte göras i flygplanets färd-riktning.

1942 hade samtliga tyska ubåtar fått radarvarnare installerat. Utrustningen kallades för *Metox* och hade franskt ursprung. Tyskland kunde ta hand om och vidareutveckla den franska tekniken efter ockupationen av Frankrike 1940. Den tyska benämningen var *Funk Mess Beobachtungsggerät* (FuMB1). Dess antenn bestod av delar, som sattes ihop till en helhet ovan däck och placerades på en mast vid ubåtens manövertorn när ubåten befann sig i övervattensläge.

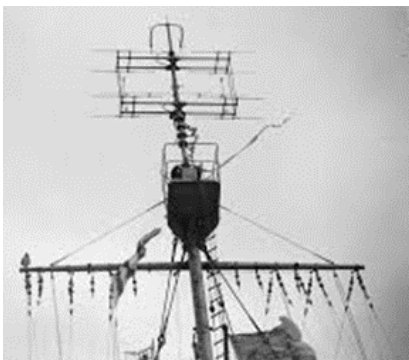

Metox var en primitiv utrustning och dess rombformade antenn syns på bilden till vänster om antennen för radiopejlen.

Metox arbetade på metervågsbandet. Vid detekterad radarsändning från allierad ASV-radar producerade Metox en ljudlig varningssignal. Detta skedde typiskt då det allierade ASV-utrustade flygplanet befann sig på cirka 5 km från ubåten och detta gav ubåten - ofta men inte alltid - tid för att dyka och undvika vapeninsats från plötsligt uppdykande allierade flygplan. Användningen av Metox medverkade till att tyska ubåtar under förflyttning från baser i västra Frankrike ut mot Atlanten fick ett visst skydd mot allierade flygplan med ASV-radar.

Krig karaktäriseras av en ständig teknisk utveckling av medel och motmedel. Under 1940 hade ett betydande, kanske ett avgörande, framsteg gjorts i Storbritannien i och med magnetronens tillkomst. Med denna kunde radarlösningar med våglängden 10 cm realiseras. Denna korta våglängd gav betydande fördelar. Storleken på radarutrustningar kunde göras mindre skrymmande, inte minst antennen, och den utsända effekten kunde ökas med så mycket som en faktor 100 enligt några källor. Radarräckvidden kunde därmed ökas väsentligt samtidigt som möjligheten för avsevärt bättre och noggrannare bestämning av en ubåts position uppnåddes. Men den minskade storleken av utrustningen innebar också att radarantennen i flygplanet kunde göras vridbar i sidled och monteras så att radarsändning kunde ske omkring flygplanets färdriktning. Presentationen för radaroperatören gjordes på ett enkelt oscilloskop – en så kallad A-indikator – där ett upptäckt mål visades som en förhöjd markering på A-indikatorns elektronstråle. En senare utveckling av ASV-radarn innebar bland annat att antennen blev roterbar 360° och att presentationen förbättrades genom införande av ett så kallat PPI (*Plan Polar Indikator*) där hela området runt flygplanet visades.

Under de första åren av andra världskriget saknade *Royal Navy* lämpliga radarlösningar för upptäckt av tyska ubåtar. Fartygsradar fanns främst på de större örlogsfartygen. Denna radartyp användes för luftövervakning. .

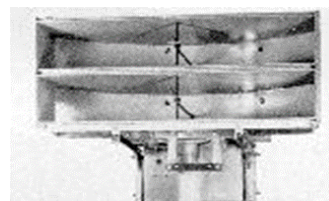
Bilden visar en brittisk luftspaningsradar av typ 281 arbetande på våglängden cirka 5 m med en antenn för igenkänning ovanpå radarantennen

Efter förbättringarna av flygplanens ASV-radar uppstod goda möjligheter att tillverka en fartygsradar för de brittiska eskortfartygen. Efter att ha testat en prototyp till fartygsburen radar på 10-cm bandet med tillfredsställande resultat på korvetten *Orchid* 1941 infördes denna typ av radar succesivt på flertalet allierade

eskortfartyg 1942-1943. Anläggningen fick beteckningen 271 och förekom i flera efterhand förbättrade versioner fram till krigsslutet. Den första 271-radarn installerades ovanpå korvetternas bryggghus. Radarn inrymdes i en väderskyddande cylindrisk radom (se infälld bild) som var transparent för utsända och mottagna radarvågor.

För att hålla systemförluster så små som möjligt var sändare och mottagare placerade bakom antennen. Operatören satt i ett litet utrymme alldeles under den framtåtriktade antennen, som inledningsvis kunde styras manuellt i sidled ungefär $\pm 100^\circ$ relativt fartygets längskeppslinje. Presentation skedde på samma sätt som i den tidiga ASV-radarn med en A-indikator.

På bilden överst till vänster visas antennen av en 271-radar med separata sändnings- och mottagningsantenn.

Operatörskonsolens utseende framgår av bilden under. Här syns A-indikatorns placering i mitten av elektronikabinettet och ratten för manuell styrning av antennen i sidled syns tydligt.

I och med att tyska ubåtar med tiden allt oftare inte erhöll någon varningssignal från Metox började den tyska ubåtsledningen att fundera över om de allierade hade lyckats med att ta fram en radar på centimeterbandet. Efter analys avfärdades detta av tyska vetenskapsmän som en teknisk omöjlighet vid denna tidpunkt. Slutsatsen, efter ytterligare analys och mätningar, blev något förvånande att Metox sände ut någon typ av elektromagnetisk signal som ny, ännu för Tyskland okänd, allierad utrustning kunde detektera.

Den tyska ubåtsledningen bestämde därför att införa en ny icke-strålande radarvarnare, som skulle ersätta den primitiva Metox-lösningen. Denna nya radarvarnare fick beteckningen FuMB2 men kallades *Wanze* ("väggglas"). Liksom Metox placerades den på en mast i övervattensläge. Den arbetade på våglängden 80 cm, alltså på mycket kortare våglängd än Metox men fortfarande långt utanför den nya allierade radarns våglängd. Att ersätta Metox med Wanze var således ett misstag och illustrerade bristfällig radarkunskap i Tyskland. Ganska snart fick emellertid den tyska ubåtsledningen anledning att tänka om. Ur ett i Rotterdam nedskjutet allierat bombflygplan hittade man till sin stora förvåning en radar som arbetade på våglängden 10 cm. Då insåg man att tekniska möjligheter faktiskt existerade för att göra en cm-vågsradar. Arbetet inleddes omedelbart att utveckla en radarvarnare för ubåtar på denna våglängd. Denna fick beteckningen FuBM7. Den kallades *Naxos* och fick alldeles för korta detekteringsavstånd för att vara taktiskt användbar. Tyskarna tvingades därför att använda Metox och Wanze i brist på bättre. Även om *Naxos* hade blivit allmänt använd på de tyska ubåtarna skulle den ändå inte ha gett några avgörande fördelar eftersom de allierades flygplan från tidigt 1944 började använda radar med våglängden 3 cm – en våglängd som *Naxos* inte kunde detektera. För att försöka bemästra hotet från plötsligt uppdykande allierade flygplan infördes luftvärnspjäser på ubåtarna. Tanken var således att bekämpa allierade flygplan i stället för att försöka undkomma genom en snabb dykning. Denna taktikanpassning beslutad av den tyska ubåtsledningen förefaller emellertid ha gett ett mycket magert resultat.

Alla typer av radar har ett minsta mätavstånd, som beror av längden på den utsända radarpulsen. För många av de brittiska ASV-anläggningarna var detta avstånd cirka 1 km. Vid nattliga anfall mot tyska ubåtar i övervattensläge styrde flygplanen mot ubåten med hjälp av radar men när man kommit nära kunde ubåten inte längre ses med radarn. För att bemästra denna svaghet infördes kraftiga strålkastare på flygplanen, som belyste ubåten under den avslutande inflygningen fram till sjunkbombfällning. Denna taktikanpassning verkar i jämförelse till den tyska anpassningen ha gett goda resultat. För fartygen behövdes inte någon motsvarande lösning eftersom de utnyttjade sina hydrofoner för att mäta in ubåtarna inför vapeninsats.

Utvecklingen av allt bättre radar fortsatte i Storbritannien fram till krigets slut och därefter. Den tidigare omnämnda sjöburna radarn 271 modifierades 1943 och fick en fem gånger så kraftfull sändare jämfört med den första versionen. Dessutom ersattes energimatningen med koaxialkablar till antennen med vågledare. Allt detta jämte införande av en ny parabolisk antenn för horisonten runt spaning på en stabiliserad plattform innebar en väsentligt bättre radarräckvidd och noggrannhet vid inmätning av de tyska ubåtarna.

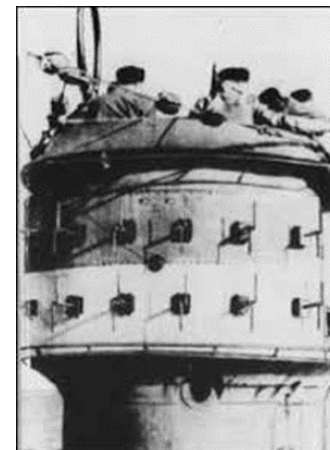
Utrustningen fick beteckningen 277 och dess antenn syns på vidstående bild.

Den gjorde att eskortfartygen gavs en taktisk rörlighet som inte var möjlig med tidigare fasta framåtriktade eller manuellt vridbara antenner.

Inte bara de allierade hade radar. Den tyska flottans större fartyg hade radar för spaning och eldledning av fartygsartilleri men dessa fartyg påverkade knappast utgången av kriget på Atlanten. Det gjorde i någon mån däremot tyska flygplan. Bilden visar en FW-200 (*Focke-Wulf 200*) spanings- och attackflygplan med lång räckvidd. Antennarrangemanget påminner om tidiga lösningar för den brittiska ASV-radarn med framåtriktade sändningsantennor och med mottagarantennor på flygkroppens sidor.

Radarn arbetade på metervåglängd och hade en räckvidd mot större fartyg på upp till 80 km. Liknande radarlösningar fanns på andra typer av tyska flygplan. Dessa flygplan vållade de allierades konvojer en hel del bekymmer, främst kanske FW-200 som kunde förmedla konvojers position via radio till de tyska ubåtarna och tyskt attackflyg.

Även några tyska ubåtar var försedda med en prototypisk spaningsradar. Antennarrangemanget bestod av en mängd så kallade dipoler placerade på manövertornets utsida. Någon större nytta av denna radar verkade de tyska ubåtarna knappast ha haft.

Avslutning på sida 9

Jan Eric Knutas har forskat

I förra numret började Jan Eric Knutas historien om amiralen Sjöhielm och fortsätter här med hans äventyrliga resa till Indien.

Sverige hade efter 30-åriga kriget och den Westfaliska freden, 1648 blivit en stormakt i norra Europa. I likhet med andra stora länder såg man sig om efter kolonier. Mest känt är Nya Sverige i nuvarande Delaware i Nordamerika. Mindre känt är kanske Västafrikanska kompaniet och fortet Cabo Corso (Karlsborg) på Guldkusten (nuvarande Ghana). Den uppfördes 1650 på tillskyndan av Louis de Geer, som startat ett handelsfaktori med handel på Västafrika (slavhandel) och det existerade i 12 år. I fredsförhandlingarna i Köpenhamn 1660 begärdes att danskarna ska återlämna fästningen Karlsborg i Cabo Corso, men den var redan såld till Nederländerna.

I de olika förhandlingar som fördes med Portugal framfördes från svensk sida rätten till fri seglation till Portugals kolonier. Denna önskan kom upp på förhandlingsbordet gång efter annan.

Sommaren 1650 anlände den portugisiska diplomaten, Jose Pinto Pereira, till Sverige. Officiellt för att närvara vid drottning Kristinas kröning, men han hade två andra uppdrag också. Det första var att söka förmå Sverige att inträda som medlare mellan Portugal och Holland. Det andra uppdraget var att förhandla om den svenska handeln med Portugals kolonier. Sverige erbjöds i de fortsatta förhandlingarna, i april 1651, rätt till eget hamnområde i Goa på Indiska halvön, vidare tillstånd för att bedriva handel med övriga portugisiska hamnar inom det portugisiska väldet i Asien och slutligen få föra varorna vidare till Sverige. Under utresan skulle det också finnas möjlighet att anlöpa Lissabon och inhandla varor för försäljning. Riksrådet förkastade förslaget med motivering att det var mer lönande att idka handel med Västafrika och Brasilien.

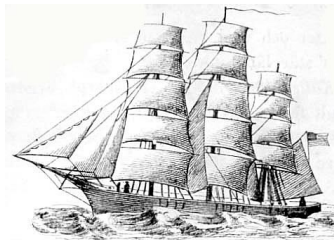
Några år senare hade England och Nederländerna träffat en fredsöverenskommelse med några "Turkiske städer och Rofwenästen". Barbareskstaterna (Nordafrika mellan nuvarande Marocko och Libyen) och andra moriska länder, där piratverksamhet var vanligt förekommande blev kränkta och störda av överenskommelsen. Helt plötsligt blev både Medelhavet och Atlanten osäkra farvatten för svenska fartyg.

Sjöhielm var medveten om förhållandena och han föreslog år 1663 Riksrådet en ny möjlig och djärv inkomstkälla. Svenska skepp skulle på avlägsna ställen angripa och lägga beslag på turkiska eller moriska skepp. Han föreslog också att Kronan skulle tillhandahålla skeppen, i gengäld skulle kostnaderna för bemanning och utrustning bestridas av enskilda. Riksrådet lyssnade och biföll förslaget. Ett konsortium bildades i april 1663. I ett första skede satsade 29 personer andelar i företaget med rätt till vinst i förhållande till satsat

kapital. I spetsen för intressenterna märktes bland andra änkedrottningen Hedvig Eleonora och delar av Riksrådet bl.a. riksamiralen Carl Gustaf Wrangel och rikskanslern Magnus Gabriel De la Gardie.

I hemlighet utrustades två fartyg, skeppet Falken och galeotten Ulfundh. Det råder viss osäkerhet om vilken Falken som avses.

Troligen är det en fre-gatt, en fullriggare med ett batteridäck, sjösatt i Västervik år 1653 om 32 kanoner och med en besättning på 158 man.

En galeott (bilden t.v.) var tacklat som galeas med stor- och mesanmast. Den främre masten förde rå (rår) och stod tämligen långt från förstäv.

Båda fartygen ställdes under Sjöhielms befäl för expeditionen. Fartygen lämnade Stockholm i början av september 1663. En månad senare löpte de in i Öresund men tvingades på grund av höststormar söka nödhamn i Landskrona. De lämnade Landskrona i november. I hårt väder seglade både Falken och Ulfundh nattetid rakt på Anholt och båda strandade. Falken kunde komma loss, men Ulfundh försvann. I Göteborg övervintrade Falken. Utrustning och förråd behövde kompletteras och konsortiet utökades med flera andelstecknare. I juni 1664 kunde Falken sätta kurs västvärt. Först till Hamburg och sedan till Nederländerna. Sjökort och nautiska anvisningar anskaffades och Sjöhielm tillät, trots Riksrådets uttryckliga anvisningar mot detta, holländska intressenter teckna nya andelar i konsortiet.

Besättningen på Falken var en omaka blandning av holländare och svenskar, som hade svårt att förhålla sig till varandra. Under Sjöhielm fanns två kaptener, den svenske Hans Hising och den holländske Adrian Mann. Den sistnämnde var den ende ombord, som tidigare seglat i Indiska Oceanen. I vart fall uppges Mann ha haft särskild kännedom om de farvatten fartyget skulle segla till. Han erhöll därför en högre månadslön än Hising. Slutdestinationen skulle också hållas hemlig för Hising tills Engelska kanalen passerats. Dessa omständigheter blev en ständig källa till förargelse mellan de båda kaptenerna. (Se kartan sida 9)

Efter att Falken rundat Goda Hoppsudden, förrådskompletterade man på Madagaskar och satte sedan kurs mot Mocambique. Här begärde Hans Hising och hans son att bli landsatta.

Forts. nästa sida

Från Mocambique skrev Hising ett brev till den portugisiska vicekonungen av Goa. I detta brev riktade han allvarliga anklagelser mot Siöhielm. Hising tog sig hem och kom till Sverige 1666. Han anmälde vid hemkomsten Siöhielm för mannamån (ekonomiskt brott) och flera brott mot givna instruktioner.

Falken fortsatte seglatsen mot Komorerna för bunkring och någonstans här avled kapten Mann. Fartyget ankrade utanför Afrikas Horn vid inloppet till Röda Havet där Falken överraskades av en storm och förlorade alla ankare och ankartåg och drev in i Röda Havet. Här skulle man enligt instruktionerna lura på skepp med rika pilgrimer från Stora Moguls rike och andra feta moriska priser. En dag siktades två segel vid horisonten. Under bordningen tilläts endast holländare ingå i bordningsmanskaper. Stor förbittring uppstod ombord, där svenskarna fick vänta medan holländarna var ombord på de prejade skeppen. Några timmar senare hissades segel utan att besättningen fått något plundringsbyte, något som manskapet sett fram emot och som varit avsikten med hela den långa sjöresan. Siöhielm förklarade det hela med att moren varit försedda med giltiga sjöpass. Händelsen blev senare en av anklagelsepunkterna mot Siöhielm. Färden mot Goa återtog och tog flera månader. I värmen insjuknade Siöhielm. Goa kunde anlöpas först i mitten av september 1665.

I Goa skaffas nya ankare och ankartåg. Besättningsmän rymmer och Siöhielm tvingas av portugiserna betala ut löner. När Falken är klar att gå till sjöss får inga lotsar hjälpa henne ut. Siöhielm överväger ett bud att sälja Falken till "Indiske kungen av Goas land", men hindras. Han tvingas i stället till pantsättning av skeppet med kravet om inte Sverige löst panten inom tre år är Falken förverkad.

Därpå fängslades Siöhielm och får sitta fängslad tills han och övriga svenskar sänds med ett fartyg till Lissabon. Siöhielm hävdar att vicekonungen gett order om att Siöhielm under hemfärden ska röjas ur vägen genom kastas överbord eller genom gift. Han blir sjuk i fyra månader och hävdar att han blivit förgiftad.

Hising brev till Goa medförde troligen att Siöhielm från början ådrog sig den portugisiska vicekungens onåd. Det var också svårt för portugiserna att förstå vem Siöhielm var, en holländsk amiral (tidigare fiende) eller en svensk amiral med kunglig fullmakt att bedriva piratverksamhet.

Vittnesmål från de hemkomna besättningsmännen innehöll grava anklagelser mot Siöhielm. De menade att han "försålde skeppet och avdankade skeppsfolket", lämnade dem i sticket och placerade pengarna i egen ficka. Siöhielm återvände inte till Sverige. Han stannade i Amsterdam, troligen beroende på sjukdom eller sviterna av förgiftningen. Här lyckades han under våren 1668 förmå det svenska amiralitetskollegiet att sända honom 1 500 daler silvermynt som ersättning för flera år inestående lön. I motprestation förväntades amiralitetskollegiet snart få en redogörelse om resan och en förklaring till vad som hänt med fartyget. Siöhielm skickar ett brev, som delvis förklarar det inträffade. Händelserna med Hising och Mann utelämnas, likväl bordningen av de moriska fartygen. Siöhielm avlider redan den 18 juni samma år utan ha efterlämnat någon fullständig rapport eller ekonomisk redovisning.

Sverige försökte bringa klarhet i händelserna. En svensk ambassadör anlände till Lissabon i april

1669. I instruktionerna ingick att utreda vad som egentligen hade hänt under Siöhielms expedition till Goa, där amiralen blivit illa behandlad under vistelsen och för vilket ambassadören skulle begära upprättelse. Forts. på nästa sida.

Kartan t.v. visar färden efter det fartyget lämnat Holland. Den undre visar Indien 1929. Pilen visar "Goa" Holländsk besittning fram till 1961

Det blev inte klarlagt vad som egentligen hände, ändå fortsatte försöken att klarlägga förhållandena.

Mot Siöhielms arvingar inleddes 1670 en ansvars- och skadestandsprocess i Amiralitetsrätten i Stockholm, som sedan fortsatte till nästa instans utan att man kom fram till en lösning. Siöhielms arvingar hävdade att Siöhielm påbörjat reparationer och anskaffning av ankare och tågvirke men nödgats pantsätta skeppet. Vad hände med köpeskillingen för Falken? Sannolikt gjordes avdrag för redan utförda reparationer och materialkostnader, vidare tillkom ersättningar för besättningens långvariga uppehälle och slutligen kostnaden för hemresan med portugisiskt fartyg.

Flera omständigheter gjorde att expeditionen inte blev den framgång man hoppats på. Falken var inte ett lyckligt skepp med två skeppskaptener. Siöhielms handlande i samband med uppbringningen i Röda Havet och den efterföljande seglingen till Goa innehåller frågetecken. Skeppets pantsättning utan försök till fullständig redovisning eller rapport medförde flera frågor som inte ha fått svar.

Siöhielms och Falkens expedition till Indiska oceanen ska ändå uppmärksammas eftersom den är ett bevis på Sveriges intressen för fjärran länder. 50 år senare erbjöds Sverige att skapa en koloni på sjörörvarön Madagaskar samtidigt som över 1 400 sjörörvare, mot ersättning, ställde en flotta av 25 skepp till Sveriges förfogande. Men det är en annan historia.

Falken köptes in av den portugisiska vicekonungen och döptes om till Nuestra Senara dos Milagres och hann med 17 år under portugisisk flagga. Hon deltog i sjöstrider för att återerövra Muscat, mot arabiska pirater i Hormuzundet och undsättningsexpeditioner till Mocambique och Mombasa. Efter ha avseglat till Mangalore 1684 kan hon inte längre återfinnas i några källor.

Epilog

Vid sin död hade Siöhielm, 20 års meriterande svensk örlogstjänst. I Oude Kerk (gamla kyrkan) i Amsterdam finns ett huvudbanér som både till form och innehåll skiljer sig från mängden. Vapenskölden är i en stil som påträffas i Östersjöområdet och föreställer ett

örlogsskepp med fulla segel på röd bakgrund. Skeppet har svenska örlogsflaggor. Jag har via nederländska ambassaden försökt få klarhet i om Siöhielm ligger begravd där. För närvarande känner man till 8534 gravar och hälften av dem är katalogiserade. Arbetet fortsätter och kanske får vi så småningom klarhet i, var Siöhielm ligger begravd.

Jan Eric Knutas

Något om radar

Fortsättning från sida 6

Det tyska ubåtskriget var i praktiken förlorat i mitten av 1943. Antalet sänkta handelsfartyg per ubåt och uppdrag sjönk från tidigare i medeltal 4 till under eller omkring 1. Tyskland var på väg att förlora lika många ubåtar som sänkta handelsfartyg. Att den tyska ubåtsledningen hade stora bekymmer framgår av amiralens Dönitz memoarer:

"I juni 1943 ställdes jag inför det svåraste beslutet under hela kriget. Jag tvingades att fatta beslut om att antingen dra tillbaka ubåtarna från samtliga områden och inställa ubåtskriget, eller att låta dem fortsätta operationerna i något förändrad form trots fiendens överlägsenhet."

I verkligheten fortsatte dock ubåtarna sin verksamhet med allt större förluster fram till krigsslutet. En tydlig förklaring till förlusterna var de allierades tillgång till radar. Andra bidragande anledningar var den i artikeln om *Slaget om Atlanten* omnämnda Huff-Duff som kunde pejla ubåtars radiosändning och de allierades framgångsrika forcering av det tyska Enigma-kryptot. De allierade visste inte bara var de tyska ubåtarna befann sig utan också vilket stridsvärde de hade och vad de av ubåtsledningen beordrades att utföra.

Kent Nordström

Akt Slag med rapport från hjärnan

Trots att jag lämnat "jobbet" som redaktör använder jag hans spalt att skriva i. Den nuvarande som ju också är ordförande har ju egen spalt på sidan två att avreagera sig i men det kliar ibland i fingrarna på mig också.

Coronan har ju inte gjort livet lättare för någon av oss och jag har ställt frågan "Har jag tur som hittills har klarat mig" eller "har jag otur om jag drabbas". Jag bor ju mitt i stan och mina motionspromenader sker ju där många människor rör sig. Jag har även vid flera tillfällen satt mig på en uteservering för en lunch eller en kopp kaffe. Det kräver naturligtvis att jag får ett eget bord. Man måste ju på något sätt få märka att livet går vidare.

I dag 8:e aug har jag klarat av Kent Nordströms och J. E. Knutas artiklar i tidningen och nu återstår medlemssidorna innan jag sänder vidare till Uhlegård för slutförande och distribution.

Termometern visar nu 28°C så jag bestämmer mig att stanna inomhus idag med behagliga 22 grader och sällskapa med dator och TV. På TV pågår VM i snooker. Om det är långa matcher brukar jag ha TV på, sätta mig med en bra bok och sporadiskt följa det som händer. Ibland mycket spännande. Tack för idag jag kanske återkommer i december. Den som lever får se.

En fundersam Karl Harry

Damklubben BOJEN

DK Bojen har startat en egen Facebook-grupp!

Så är det höst och Coronan fortsätter att hålla oss i sitt envisa grepp. Som det ser ut i skrivande stund blir det inga aktiviteter under hösten 2020.

För att vi lättare ska kunna hålla kontakten med varandra har vi startat upp en Facebook-grupp för Damklubben Bojen. Det är redan 15 medlemmar som anslutit sig.

Undertecknad är administratör för gruppen. Om du har frågor kring hur man går tillväga så skicka mail till

anita@hogmalm.com eller
ring mig på 0708-390 251.

Trevligt om vi kan samla många Bojor i denna grupp

Här kan vi skriva om hur vi fördriver dagarna och ge förslag på olika aktiviteter; t.ex. rekommendera en bra bok vi har läst eller ge tips på enkla och läckra matrecept.

OBS! Gruppen är privat. Ingen annan än vi som är medlemmar kan se vad vi skriver eller vilka bilder vi publicerar.

Om du vill och har teknisk möjlighet, gör du så här för att bli medlem:

Du behöver ha ett Facebook-konto
Gå in på Facebook och sök "DK Bojen"
Klicka på vänförfrågan

Vid pennan, Anita Hogmalm

DK Bojen

Privat grupp · 14 medlemmar

+ Bjud in

Söndagsmöte i Marinstugan a la Corona/Covid 19

I Marinstugan pågår här en lektion i konsten att bära munskydd utan att få andnöd. De församlade är (i förklädning) från vänster: Jan-Eric Knutas, Kjell Åsberg (vill nog säga något med sin eleganta handuppräckning), Tore Nyblom, Leif Lindenhag, P-O Eriksson, Carlaxel Benholm, Alf Martinsson, Rolf Gamborg och Gunnar Ekblad (under porträttet av kungaparet). Hyggliga avstånd?

Vaxade ben månntrö?
Foto: Kursledaren L-E U

Vad händer?

Tyvärr händer nästan ingenting i eller kring Marinstugan. Vi vågar inte ha någon uppfattning om när våra klubbafnär i någon form ska kunna återupptas. Håll ögonen på vår Hemsida, där kommer nya beslut om kommande händelser att snabbt läggas ut. Även utskick med sms kan komma att användas vid nyheter.

Klubbmästaren återkommer troligen i decembernumret med ett förhoppningsvis späckat program efter nyår. Till dess: Sprita utvärtes, håll avstånd och följ FHM rekommendationer så ses vi senare.

Denna höst skulle följande ha ägt rum:

27 augusti Brott och Trygghet Poliskommissarie Niklas Svensson, Mölndalspolis *Inställt*

24 september Svenskt kustförsvar under kalla kriget med Karl-Henrik Weddig, FM Varberg. *Inställt*

Följande evenemang kan komma att genomföras:

29 oktober Lasse Sörbom & Pelle Jageby sång & musik Bl.a. ur Hasse & Tages alster. Beslutas 5/10

26 november Riksdagsledamoten (L) Maria Nilsson om Hotet från Ryssland. Beslut as 2/11 /L-E U

FÖDELSEDAGAR VI GRATULERAR

Foto: Hans Hermansson

- Okt 03-
21 8731 Erik Sigfeldt Mölndal 85 år
29 8411 Ulf Almljung Västra Frölunda 75 år
Nov
05 1934 Ann-Kristin Holm Göteborg 75 år
10 0521 Ingvar Berndtsson Säve 70 år
14 0725 Martin Lundberg Billdal 90 år
27 0307 Freddy Lind Örebro 75 år
Dec
02 1102 Jarl Kihlberg Göteborg 85 år
05 1302 Ragnar Westblad Göteborg 75 år
05 1812 Lennart Olsson Mölndal 75 år
13 9011 Hans Josefson Styrso 80 år
15 1818 Dick Jönsson Göteborg 75 år
18 1620 Per Hedström Västra Frölunda 65 år
23 7840 Jan Broström Västra Frölunda 80 år

In Memoriam

Sedan Pejlingar 2/2020 presslades har följande medlemmar lämnat oss:

Född	Namn	Medlem	Avled
290414	Maj-Britt Olausson	B 9210	0617

Vi lyser frid över hennes minne

VI HÄLSAR NYA MEDLEMMAR VÄLKOMNA

032011	Claes-Bertil Lewau	Göteborg
032012	Åke Holmqvist	Marstrand
032013	Per-Ola Törnqvist	Västra Frölunda

In Memoriam

Kjell A Jönsson 1944-2020 FM Halmstad

Jag har här den smärtsamma plikten att meddela att min vän, kollega och kamrat samt under sammanlagt 13 år var ordförande hos kamraterna i Halmstad, förre örlogskaptenen, Kjell Arne Jönsson avled den 20 juli efter en kortare tids sjukdom. Kjell fyllde 76 år i januari.

Kjell var ju så sent som den 27 februari gäst hos oss i Marinstugan med ett mycket intressant, välbesökt föredrag om sitt liv till sjöss i örlogs- och handelsflottan. Då anade ingen denna snabba negativa händelseutveckling.

Våra tankar går nu främst till Kjells barn med familjer. Kjells Hustru Gudrun gick bort redan 2016. Kjell har bestämt att hans aska ska spridas i havet utanför Halmstad. Flottans Män Centralt och regionalt kommer att bidra till minneskrans i samband med att askan sprids. Kjell betydde mycket för Flottans Män med många år i förbundsstyrelsen och inom region

Väst. Han var en kunnig kollega och en god kamrat som under en lite kärv yta hade glimten i ögat och fin humor. Den som vill göra något till minne av Kjell kan sätta in ett belopp till Sjöräddningssällskapet, Plusgiro 900 500-0, i Kjells namn. Vi saknar Dig Kjell.

/L-E U

Posttidning B

Flottans Män
Örlogsvägen 6
426 71 Västra Frölunda

VÄLKOMNA OMBORD!

Hantverk och algoritmer.

När kunskap och tradition möter nytänkande, när människa möter maskin. Då maximerar vi vårt resursanvändande till gagn för både kunder och miljö. Stena Fuel Pilot är vårt eget system där historisk data paras med dagsaktuella förutsättningar för att ge våra Kaptener det bästa stöd de kan få för att göra varje segling så bränslesnål och miljövänlig som möjligt.

Se filmen om projektet på www.youtube.com/stenallne

Connecting Europe for a Sustainable future.

Stena Line